

Esineet, tunteet ja tunnelmat. Affektiteorian mahdollisuuksia materiaalsen kulttuurin tutkimukselle

Jonas Frykman & Maja Povrzanovic Frykman (toim.): *Sensitive Objects. Affect and Material Culture*. Nordic Academic Press: Lund, 2016. 285 s. ISBN 978-91-87675-66-9

Jonas Frykmanin ja Maja Povrzanovic Frykmanin toimittama *Sensitive Objects. Affects and Material Culture* -artikkelikokoelma on syntynyt uteliaasta siihen, mitä annettavaa kasvavalla tunteiden ja affektien tutkimuksen kentällä on kulttuurianalyyseille (s. 17). Affektiteoria ei ole yksi yhtenäinen teoria, vaan useita erilaisia, keskenään toisistaan eroavia tapoja ottaa huomioon inhimillisen yhteisöelämän esiansallisia, somaattisia, tunteellisia ja ruumiillisia ulottuvuuksia. Affektiteorialle asetetaan tällä hetkellä paljon odotuksia yli oppiainerajojen. Siinä on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia niin sosiologiassa kuin esimerkiksi materiaalsen kulttuurin tutkimuksessa ja etnologiassakin.

Toistaiseksi affektiteoreettiset kehittelyt ovat useimmiten pysytelleet melko teoreettisella,

empiriaan kiinnittymättömällä tasolla. Käsillä oleva artikkelikokoelma on yritys koetella affektiteorian käsitteistöä etnografisessa materiaalsen kulttuurin tutkimuksessa. Tarkoitus on kiinnittää affektiteorioissa usein epämääräiseksi jäävä ”se jokin” tiettyihin ihmisiin, tilanteisiin, paikkoihin ja objekteihin (s.10). Toimittajien mukaan teoksen tavoitteena on ylittää filosofian, etnologian ja antropologian välisten keskustelujen kuilu sekä ottaa teoreettiset käsitteet ja lähestymistavat käyttöön. Teoksen nimi viittaa näkökulmaan, joka keskittyy *esineiden* erityiseen affektiiviseen ulottuvuuteen. Etnologit ja antropologit ovat jo vuosisadan ajan tarkastelleet esineitä ja arkielämää, joissa tunteilla ja affekteilla on merkittävä osansa, mutta siitä huolimatta niille ei aikaisemmin ole annettu eksplisiittisesti määriteltyä osaa kulttuuriteorioissa. Artikkelikokoelmaan on kerätty esineiden affektiivista ja sensitiivistä ulottuvuutta eri suunnista tarkastelevia tekstejä. Kirjoittajat ovat pääosin etnologeja ja antropologeja, mutta joukossa on myös filosofi, kulttuurimaantieteilijä ja taiteentutkija.

Johdanto on, kuten usein muutenkin artikkelikokoelmissa, teoksen vahvinta ja kiinnostavinta antia. Siinä hahmotellaan affektiteorian antia etnologian ja erityisesti esineiden tutki-

muksen näkökulmasta, ja se tarjoaa muun muassa varsin kattavan bibliografian affektien ja materiaalsen kulttuurin tutkimuksesta kiinnostuneille.

Artikkelikokoelman avaa filosofi Nils Giljen teoreettispainotteinen affektiivisen käänteen filosofinen reflektio. Gilje ehdottaa tunnelmista ja tunteista kiinnostuneelle empiiriselle kulttuurintutkimukselle tutkimusretkeä eksistentiaaliseen filosofiaan, inspiraation hakemista muun muassa Sartren ja Kierkegaardin sekä Heideggerin ja Spinozan ajatuksista. Hän asettaa edellä mainittujen filosofien tunnelmia, tunteita ja affekteja käsitteellistävä ajatukset dialogiin keskenään. Gilje esittää Heideggeriin tukeutuen, että maailmassaoleminen ja havaitseminen ovat aina affektiivisia: mielialojen ja vireiden värittämiä. Tässä artikkelissa ollaan vielä varsin kaukana empiriasta, puhumattakaan esineistä.

Seuraavassa artikkelissa kirjoittaja, sosiaaliantropologi Stef Jansen, mietiskelee affektiteorian metodologisten mahdollisuuksien kanssa ja pohtii affektiteorian mahdollisuuksia tuoda näkyväksi Bosnia-Hertsegovinaan sijoittuvan kenttätyönä tuloksia. Tästä pohdinnasta Jensen päätyy puntaroimaan ”affektiivisen käännöksen” menetelmällisiä ja ilmaisullisia mahdollisuuksia sekä heikkouk-

sia suhteessa etnografiaan laajemminkin. Myös Jensenille affektiteorian mahdollisuus kiteytyy jonkinlaiseen vaikeasti sanoittuvaan, yliyksilölliseen (tai ”esihenkilökohtaiseen”) kokemuksellisen tunnelman tavoittamiseen. Jensen tarjoaa kolme toisiinsa liittyvää valintaa affekteista kiinnostuneille etnografeille. Ensinnäkin hän esittää, että etnografien on tehtävä valinta siitä, haluavatko he herättää vastaanottajissa tunteita yli tuttuuden rajojen vai eivät. Jos halutaan ylittää tuttuuden rajat, on usein selitettävä ja taustoitettava ilmiöitä. Affektiteoriasta inspiroituneet tutkijat voivat myös kieltäytyä historiallisesta taustoituksesta ja pyrkiä kuvaamaan ilmiöitä ”sisältä käsin”, mutta tällöin riskinä on vieraan jääminen pysyvästi vieraaksi. Toiseksi tutkijan tulee päättää, haluaako hän pyrkiä tunteiden herättelyn ylitse. On päätettävä, pysytelläkö avoimuuden tilassa ja jättääkö tuo affektiivinen ”jokin” selittämättömäksi, vaille nimeämistä syntyvää sulkeumaa vai pyrkiäkö analysoimaan ja siten jähmettämään ilmiöt. Jensen pohtii, onko jähmettävän ja lopullisen totuudentavoittelun ainoa vaihtoehto kieltäytyminen edes yrittämästä analysoida ja käsitteellistää potentiaalisuuden tilassa vellovia, alati tapahtuvia ja virtaavia ilmiöitä. Vai olisiko sittenkin mahdollista tavoitella varovaisia, nöyriä analyyssejä? Kolmanneksi Jensen kysyy, onko

etnografian edes hyväksyttävää jättää tulkintaa täysin avoimeksi. Eikö tämä samalla sulje pois mahdollisuutta tutkimuksen arviointiin millään muulla kuin esteettisellä perusteella? Eikö tämä lopulta ole tutkijan vastuun pakoilua? Kapeneeko ero taiteen ja tutkimuksen tai journalismin ja tutkimuksen välillä olemattomaksi?

Jensenin mukaan tutkimuksen erityisyys onkin juuri siinä, että se ottaa vastuun sanomisistaan. Tutkijoihin pitää voida suhtautua luotettavina oppaina: ”Meidän on kirjoitettava siten, että sekä lukijamme että ne, joista kirjoitamme, voivat arvioida työtämme kokemuksen, todistuksen tai argumenttitemme eheyden perusteella.” (s. 74.)

Kahdesta teoreettis-metodologisesta avauksesta artikkelikokoelma etenee kohti lupaamaansa praksista: affektiteorian koettelua käytännön empiirisessä tutkimuksessa. Näitä käytännön affektiteorian koetteluja harjoitetaan esimerkiksi Maja Povrzanovic Frykmanin artikkelissa, joka käsittelee traumaattisten kokemusten (Sarajevon sota ja humanitaarinen apu) muistelu-puheen affektiivista, ruumiillista ja sensuaalista ulottuvuutta. Humanitaarisen avun sensuaaliset muistot ja ristiriitaiset tunteet tuntuvat sekä näkyvät affektiivisissa reaktioissa vielä vuosia tapahtumien jälkeen. Myös

Nevena Skribic Alempijevicin ja Sanja Potkonjakin artikkeli käsittelee esineiden affektiivista muistilatausta. He analysoivat, kuinka Titoon liittyvät esineet ja paikat aiheuttavat ristiriitaisia reaktioita nykypäivän kroatialaisissa. Kirjoittajat osoittavat, että vaiettukin menneisyys kieltäytyy vaiantumasta ja elää edelleen ihmisten ruumiillisissa reaktioissa, tunteissa ja tahattomasti aktivoituissa muistoissa.

Vaikka kirjan rakenteeseen on lisätty kunkin luvun alkuun selventävä ingressintapainen kappale, jossa avataan, millä tavalla kyseinen luku lähestyy affektiteoriaa, jää osa empiirisistä esimerkkitapauksista siitä huolimatta hajanaisiksi ja satumanvaraisen oloisiksi. Ainaakaan minulle ei auennut, millä tavoin esimerkiksi majakan matkailukäyttöön muokkaaminen, museoemännän ruumiillinen innovatiivisuus tai *death metal* -muusikon paikkaan si-dottu studioyrittäjyys olivat hyviä esimerkkejä affektiteorian empiirisestä hyödyntämisestä. Artikkelikokoelmaan päätyneissä teksteissä korostuivat hieman yllättävällä tavalla yrittäjyys- ja turisminäkökulmat (neljä yhdestätoista artikkelista) sekä Balkanin alueelle sijoittunut etnografinen tutkimus (kolme yhdestätoista artikkelista), eikä näitä valintoja nähdäkseni millään tavalla perustella. Tätä erikoista vinoumaa selit-

tänee se, että teoksen artikkelit on koottu kirjan nimeä kantaneen, Kroatiassa pidetyn konferenssin paperien pohjalta, eikä konferenssien esityksistä välttämättä aina muodostu kaikkein yhtenäisintä kokonaisuutta.

Usein etnografisessa tutkimuksessa käy niin, että teoreettiset käsitteet jäävät irrallisiksi ja päälleliimatun oloisiksi. Niin kävi valitettavasti myös suurimassa osassa tämänkin artikkelikokoelman teksteistä. Tutkimusten vahvuus oli rikkaassa arkielämän kuvauksessa kaikessa tavallisessa epätavallisuudessaan. Lukukokemuksena teos jää sekavaksi, eikä affektiteorian käsitteiden erityinen lisäarvo monissa artikkeleissa esitellyissä tapauksissa tullut ainakaan minulle selväksi.

Veera Kinnunen